

ותו, בשתי כיתי עדים בגירושין נמי תיקשי, מדוע אתה מצריכה חליצה לצרת הערוה מחמת החשש שמא נתגרשה הערוה?

והרי בכל תרי ותרי כשיש חזקה, רק ספיקא דרבנן היא, כיון שמן התורה מעמידים על החזקה במקום ששתי כתי עדים מכחישות זו את זו!

דמדאורייתא אמרינן: אוקי תרי, את שני העדים שאומרים נתגרשה, לבהדי מול תרי, שני העדים שאומרים לא נתגרשה, ואשה, צרת הערוה, אוקמה אחזקה של היתר לשוק!

ומדוע אתה אוסרה מכח "ספק דרבנן" של גירושי הערוה עצמה.

והראיה שתי ותרי הוא ספיקא דרבנן, ומדאורייתא מעמידים על חזקה, מידי דהוה, כמו שמצינו אנכסי דבר שטיא, בנכסיו של אדם שנקרא "בר שטיא", שלעתים הוא היה שוטה, ולעתים הוא היה בר דעת.

דבר שטיא, זבין נכסי, מכר את נכסיו, מקרקעין.

אתו בי תרי, באו שני עדים ואמרי: כשהוא חלים, בריא בנפשו, זבין, מכר את נכסיו, וקנה הלוקח.

ואתו בי תרי אחריני, ואמרו כשהוא שוטה זבין, ואין מכרו של שוטה מכר, ולא קנה הלוקח את הקרקע!

ואמר רב אשי: אוקי תרי להדי תרי, העמד עדות שנים מול עדות השנים שנגדם. (2)(3)

מה הוא הדין בכל ספק הכחשה של שתי כתי עדים [הנקרא בקצרה "תרי ותרי"] במקום שיש חזקה:

האם "תרי ותרי" במקום חזקה הוא ספיקא דאורייתא, שנשאר הספק מן התורה ואין החזקה מכרעת בו, כי במקום הכחשת עדים אין החזקה קובעת.

וכמו שאמרה הגמרא לעיל, שרבה ורב יוסף העמידו את המשנה בגיטין בשתי כתי עדים המכחישים זו את זו "דהוי ליה ספיקא דאורייתא".

או ש"תרי ותרי" במקום חזקה הוא ספיקא מדרבנן, שמן התורה מעמידים את הדבר על חזקתו, אלא שחכמים החמירו לאסור מספק:

א. אם נאמר שתי ותרי ספיקא דאורייתא, כפי שסבורים רבה ורב יוסף, תיקשי:

הרי קיימי שני עדים, וקאמרי שהיה כסף הקידושין קרוב לה, ונתקדשה הערוה, וצרתה היא צרת ערוה, האסורה באיסור כרת על היבם, ואילו את אמרת "תתייבם ואין בכך כלום"?!²

והרי כשיש לנו הכחשה בין שתי כתי עדים, נשאר הספק מן התורה, ואין מקום לחזקה להכריע כשהספק שלפנינו הוא משום שיש לנו סתירה בדברי העדים!

ב. הרי יש להוכיח שתי ותרי הוא רק ספיקא דרבנן, ומן התורה מסתמכים על חזקה גם במקום תרי ותרי, ולכן תיקשי:

"מוחזק", שקובעים את המוחזק לפי חזקת המרא קמא, ומי שבא להוציא מיד המוחזק, עליו

2. קונטרס הספיקות [כלל א] דן בשאלת האחרונים אם חזקת מרא קמא היא דין

לא-ב **וארעא**, את הקרקע, שיש עליה עדות מוכחשת אם היא שייכת למוכר או לקונה – **אוקמא העמד בחזקת בר שטיא**, בחזקת המוכר, לפי שהיתה בחזקתו לפני המכר המסופק, והוא נשאר בה!

והיינו, שמן התורה מעמידים על החזקה גם במקום תרי ותרי.

וחוזרת השאלה, מדוע בעדות מוכחשת של תרי ותרי בגירושין אודות הערוה, צריכה צרתה חליצה, ואין מעמידים אותה בחזקת היתר לשוק?!
אלא, אמר אביי: כך יש לתרץ מדוע לא נקטה המשנה "ספק גירושין" בספק קרוב לו ספק קרוב לה, כמו ספק קידושין:

הראיה. או שחזקת מרא קמא היא חזקה ככל החזקות, שמעמידים את הדבר בחזקתו, וכיון שכאן החזקה היא חזקת מרא קמא, הרי מעמידים אותו על חזקתו, שהוא שייך למרא קמא, אך אין זה דין "מוחזק". והקונטרס הספקות עצמו סובר, שחזקת מרא קמא היא חזקה ככל החזקות, והיא מבררת את הספק שהנכס שייך למרא קמא, ואילו במוחזק אין זה בירור של בעלות, אלא שיש דין שהמוציא מן המוחזק עליו הראיה, אך אין זה בירור שהמוחזק הוא הבעלים.

והסביר זאת הקהלות יעקב, שגם אם נאמר דין של הנהגה ודאית ביחס לממון, אין זה אומר שכך היא האמת, ולכן עד כמה שזה נוגע לביכורים, חייב גם הקונה המפסיד את הקרקע, להביא מהם ביכורים.

3. רבי עקיבא איגר בתשובותיו [קלה] מוכיח [וכן כתב הרמב"ן], שתרי ותרי אינו רק סיבה למנוע דין חזקה, אלא שהוא גם סיבה לשלול את דין המוחזק!
 וכשמביאה הגמרא ראייה מהמכר של בר שטיא שתרי ותרי הוא ספיקא דרבנן, ומדאורייתא מתחשבים בחזקה גם במקום תרי ותרי, יש ראייה שבתרי ותרי מתחשבים גם במוחזק.

ועיין בדבריו שהסביר את המחלוקת בין הלשונות אם תרי ותרי הוא ספיקא דאורייתא או דרבנן, האם חזקה היא בגדר בירור הדבר כמו עדות, ואין היא יותר מכת נוספת של עדים, ושניים הרי הם כמאה, או שבתרי ותרי מסלקים את העדות כמי שאינה, ואז מעמידים את הדבר בחזקתו כמו שהיה.

ואילו בשערי יושר [שער ה פרק ו] הוכיח שאין חזקת מרא קמא חזקה אלא היא רק דין מוחזק, מכך שהקונה שתי אילנות בתוך שדה חבירו, שהדבר ספק אם קנה גם את הקרקע שבין האילנות, הרי הוא חייב להביא ביכורים, אך אינו קורא כמו הבעלים. ואם נאמר שחזקת המרא קמא מבררת כמו כל חזקה שהקרקע שייכת למוכר, מדוע צריך הקונה להביא, והרי פשטה החזקה את הספק לגמרי. אלא מכאן ראייה שאין מרא קמא חזקה ככל החזקות, אלא הוא דין מוחזק, שעדיין נשאר הספק, אלא שאין מוציאים מהמוחזק.

אך הגר"א מוכיח מכך שהמוכר [הזוכה בקרקע מדין מרא קמא], חייב להביא ביכורים מאותה הקרקע, ולקרוא, והקונה גם הוא חייב להביא ביכורים מאותה הקרקע [אלא שאינו

שבא למעט פסול של חסרון זמן בשטר הקידושין, שאין זה חסרון בקידושין —

תנא נמי "זהו ספק" בגירושין.

ומבאר הגמרא: ו"זהו" דקידושין —
למעוטי מאי?

למעוטי חסרון זמן בשטר הקידושין, דליכא
לפסול הזה בקידושין.

והוינן בה: **ומפני מה אכן לא תקנו זמן**
בשטר הקידושין?

הניחא למאן דאמר תיקנו זמן בשטר הגט
משום פירי, שמשעת כתיבת הגט, ועוד לפני
הגירושין, כבר מפסיד הבעל את זכותו
באכילת פירות נכסי מלוג שהכניסה לו
אשתו, ולכן תיקנו שיכתוב את הזמן של
כתיבת הגט בשטר הגט, כדי שנדע ממת
אין לו זכות אכילת פירות, שפיר לא תיקנו
לכתוב זמן בשטר קידושין, כי אין נפקא
מינה בזמן הכתיבה של השטר, שהרי ארוסה
לית לה פירי את שתנשא.

אלא למאן דאמר תיקנו זמן בגט משום
החשש שיחפה על מי שנשוי בת אחרתו,
שאם היא תזנה תחתיו, הוא יחוס עליה שלא
יהרגוה, ויתן לה גט, ויטען שנתגרשה ממנו
בגט הזה לפני שזינתה.

ולכן תיקנו חכמים שיכתבו זמן בגט, כדי
שלא יוכל לחפות עליה.

ואם כן ליתקין זמן גם בשטר קידושין, כדי
שאם תזנה, לא יוכל לטעון שקידש אותה רק
לאחר הזנות! ?

ומשינין: **משום דאיכא מאן דמקדש בכספא,**

ואמר זאת רבא בלשון מליצית, [ונקט את
לשון הכתוב בספר איוב, פרק לז] **"יגיד עליו**
ריעו"!

תנא בקידושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה,
שאם היה הספק בקידושי ערוה, צרתה
חולצת ולא מתייבמת, והוא הדין לגירושין.

תנא בגירושין: כתב בכתב ידו, או שאין בו
זמן, או שיש בו אלא עד אחד, שהוא כדין
"ספק גירושין", שפסול מדרבנן —

והוא הדין לקידושין, שגם בשטר קידושין
יש את הפסולים הללו, מדרבנן.

אמר ליה רבא לאביי: אי, אם התירוץ שלך
הוא "יגיד עליו ריעו", שיש ללמוד מגיטין
לקידושין, ומקידושין לגיטין — מאי "זהו
ספק גירושין", דקתני בסיפא של משנתנו?

והרי לשון "זהו" משמע למעט, שהדברים
שמנתה המשנה בלבד, הם הנחשבים "ספק
גירושין", ואין ללמוד מקידושין [רעהו"],
שגם ספק קרוב לו, ספק קרוב לה, זה "ספק
גירושין"!

אלא, אמר רבא, כך יש לתרץ:

כל ספק שיש בקידושין, כגון ספק קרוב לו
ספק קרוב לה — יש לאתו ספק גם
בגירושין.

ויש בגירושין ספק, מה שאין בקידושין.
כגון שטר קידושין בלי זמן.

ולשון "זהו" דנקט התנא בגירושין — לאו
דוקא הוא, אלא לומדים מקידושין לגירושין.

אלא, משום דתנא "זהו ספק" בקידושין,

ואי לא, אם אין זוכרים הם את הזמן, אלא זמנין דחזו מכתבא, רואים הם בכתב השטר את זמן הקידושין, ואתו מסהדי, והם באים להעיד על הזמן על סמך ראייתם בשטר – אין זו עדות.

היות ורהמנא אמר שצריכה העדות של העדים להיות מפייהם, על סמך זכרונם, ולא מפי, על סמך, כתבם.

ופרכינן: אי הכי, שלא כותבים זמן בשטר הקידושין היות ואין לנו היכן להניחו, בגירושין, שתיקנו חכמים לכתוב בגט זמן משום שמא יחפה על בת אחרתו, נמי נימא הכי!

נאמר אותו דבר, שאין לנו היכן להניח את הגט עם הזמן, שיועיל הזמן שתיקנו חכמים לכתוב בגט, כדי שלא יחפה על בת אחרתו.

שאם יניחו אותו ביד הבעל או ביד האשה יש לחוש שמא ימחקו את הזמן, כדי לחפות על הזנות, ואם ביד העדים, אין צורך בכך אם הם זוכרים את הזמן, ואין תועלת אם הם לא זוכרים..

ומשנינן: התם, בגירושין, תקנת הזמן בגט – להצלה דירה קאתי.

לאחר שתיקנו חכמים זמן בגט, הוא משמש רק ל"הצלה" שלה, שאם אכן נבעלה לאחר הגירושין תוכל להוכיח זאת באמצעות הזמן שבגט.

כי אילולי שתוציא את הגט עם הזמן הכתוב בו, נחזיקנה כודאי נבעלה בהיותה אשת איש, שהרי החזקה אומרת שהיא אשת איש, כל עוד לא תוציא גט הכתוב כהלכתו, עם הזמן שנתגרשה בו.

ואז לא תהיה תקנה, כי אין הזמן של הקידושין ידוע, ואיכא המקדש בשטרא – לא תקון רבנן זמן בשטר.

אמר ליה רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי: והא עבדא, דאיכא דקני בכספא ואיכא בשטרא, ובכל זאת תקון רבנן זמן בשטר קנינו של עבד?!?

והנפקא בזמן הוא בנוגע לנכסי העבד, שבזמן שאדם קונה עבד כנעני, פירות נכסיו של העבד, שייכים לאדון.

ומשנינן: התם, בקניית עבד, רובא דאינישו קונים עבד בשטרא, ולכן תיקנו בו זמן.

אבל הכא, בקידושין רובא מקדשים בכספא.

איבעית אימא: משום דכתיבת הזמן בשטר לא אפשר לעשות בו תקנה למנוע חיפוי על זנות!

כי היכי ליעביד, מה נעשה עם השטר?

אם לינחה, נניח את השטר גבי דידה – הרי אם תזנה, מחקה ליה לזמן, ותטען שהתקדשה אחר הזנות.

אם לינחה גבי דידיה, אצל הבעל – זמנין דבת אחרתו היא, ומחפה עלה בכך שהוא ימחוק את הזמן, ויטען שזינתה לפני שהתקדשה.

לינחה גבי עדים – ממה נפשך אין תועלת בדבר. כי:

אי דזכירי העדים מתי הוא זמן הקידושין, אין צורך בזמן הכתוב בשטר, אלא ליתו ליסחוד, יבואו העדים ויעידו מזכרונם על זמן הקידושין.

ועשה בה האח השני מאמר, ומת —

הרי אלו, אשתו של השני, ואשתו של הראשון שעשה בה השני מאמר, הנופלות לפני האח השלישי —

חולצות על ידי האח השלישי, ולא מתייבמות על ידו.

לפי שאשת הראשון שעשה בה השני מאמר, נופלת עתה גם מנשואי האח הראשון, וגם ממאמרו של האח השני, והרי היא "אשת שני מתים", שאינה מתייבמת מלימוד בדרך של אסמכתא, מהפסוק.

שנאמר [דברים כה] "ומת אחד מהן — יבמה יבא עליה".

רק מי שעליה זיקת יבם אחד, הרי אני קורא בה "יבמה יבוא עליה".

ולא מי שעליה זיקת כ' יבמין!

וצרתה אינה מתייבמת, כמו שהיא אינה מתייבמת.

רבי שמעון אומר: מייבם לאיזו שירצה, וחולץ לשניה.

לפי שסובר רבי שמעון שאין היא נחשבת אשת שני מתים, לפי שאם מאמרו של שני קונה, הרי היא אשת השני בלבד, ואם מאמר אינו קונה היא אשת הראשון בלבד.

ולכן מייבם לאיזה שירצה. אך אינו מייבם את שתיהן, כי שמא מאמר קונה, והן שתי יבמות מבית אחד.

אך לא די ביבום אחת מהן, כי שמא מאמר אינו קונה והן שתי יבמות משני בתים.

ולכן מייבם לאחת, וחולץ לשניה.

ולכן, שוב אין לחשוש לחיפוי, שמא תמחק את הזמן מהגט ותטען שזינתה לאחר הגירושין.

כי אם יש עדים שהיא נבעלה, והיא תביא גט ללא זמן, נעמידנה על חזקתה שהיתה אשת איש גם בזמן הזנות, היות ולא הביאה גט שנכתב בו הזמן כהלכתו.

אך לפני שתיקנו זמן בגט, היא היתה יכולה לטעון שזינתה לאחר הגירושין, תוך הסתמכות על הגט שבידה, שנכתב כהלכה, וטענתה היתה מעוררת ספק, ולא היו מחייבים אותה על סמך חזקת אשת איש.

אבל הכא, בקידושין, תקנת הזמן בשטר — לחובה דידה קאתי!

שהרי כאן אם תיבעל ולא תוציא את השטר, נעמידנה על חזקת פנויה, ונמצא שהיא אינה צריכה את הזמן שבשטר כדי להגן על עצמה, אלא דיה שתעלים את השטר.

ונמצא, שכל תקנת הזמן בשטר קידושין, היא רק לחובתה, שלא תוכל לטעון שזינתה לפני הקידושין, בזמן שהיתה פנויה, אם לא תביא את השטר עם הזמן הכתוב בו.

ולכן, אין טעם לתקן זמן בשטר הקידושין. שהרי אם תעלים את השטר או תמחוק את הזמן הכתוב בו, לא נוכל לומר בודאות, כנגד חזקת פנויה, שזינתה בזמן הנישואין, ולהרגה בגלל שלא הביאה את שטר קידושיה עם זמן, כתקנת חכמים.

ולכן לא תיקנו זמן בשטר קידושין.

מתניתין

ג' אחין נשואין ג' נכריות, ומת אח אחד מהן.

גמרא

ומקשה הגמרא לרבנן, האוסרים את בעלת המאמר להתייבם, מצד "אשת שני מתים":

ואי סוברים רבנן שזיקת ב' יבמין על ידי מאמר, היא איסור דאורייתא, לפי שמאמר קונה ביבמה מן התורה —

חליצה נמי לא תיבעי!

אלא בהכרח, שאין זה דין תורה, כי מאמר אינו קונה מן התורה, ואין כל אפשרות שתהיה יבמה שהיא "אשת שני מתים" מן התורה, אלא רק איסור מדרבנן הוא.

וגזירה הוא, שמחמת המאמר נראות שתי היבמות לאנשים כאילו הן באות מבית אחד, ואם ייבמו את שתיהן, יש לחשוש שמא יאמרו אנשים: ב' יבמות הבאות מבית אחד, שתיהן מתייבמות!

ופרכינן, אם זהו החשש מדוע שתיהן חולצות?

ונייבם לחדא, וניחלוין לחדא!

ומשנינן: גזירה, שמא יאמרו אנשים: שתי יבמות הבאות מבית אחד — מקצתו בנוי, ומקצתו חלוץ. & לב-

ופרכינן: ויאמרו האנשים כך! ומה תקלה יש בדבר, אם שתי יבמות הבאות מבית אחת, אחת תתייבם והשניה תחלוץ חליצה מיותרת!?

ומשנינן: אי, אם כך יקרה, דמייבם לאחת מהן, והדר חליץ לשניה, הכי נמי שאין לנו לחשוש לתקלה שכזאת.

אלא הגזירה היא, שמא יבואו לטעות ולומר ששתי יבמות הבאות מבית אחד טעונות חליצה ויבום, ודילמא חליץ לאחת מהן ברישא, והדר מייבם לשניה.

וקם ליה על יבום השניה, ב"אשר לא יבנה".

ורחמנא אמר: כיון שלא בנה את בית אחיו, כשחלץ לאחת — שוב לא יבנה!

שנינו במשנה: אם עשה השני מאמר באשת הראשון, שתיהן [אשתו של השני ובעלת המאמר] חולצות ולא מתייבמות.

אמר רבא: אם נתן האח השני, שקידש את אשת הראשון בקידושי מאמר, גט למאמר ולא לזיקתו — הותרה צרתה, אשתו של השני, להתייבם. היות ובשעה שמת בעלה, שוב אין היא צרת ערוה במאמר.

ופה אין ענין לגזור שמא יאמרו שתי יבמות הבאות מבית אחד, אחד חולצת ואחת מתייבמת. לפי שאת המאמר שעשה בה, הוא מבטל על ידי הגט. ונמצא שאחרי הגט, הכל יודעים שיש כאן שתי יבמות משני בתים.

אבל היא, בעלת המאמר עצמה, אסורה להתייבם מפילתה מהאח הראשון, היות דמחלפה ב"בעלת גט".

והיינו, שגזרו חכמים על יבמה שנתן לה היבם גט לזיקתה, שלא תתייבם לשאר האחים. לפי שמדרבנן הוא וכל אחיו נאסרים בה כאילו חלץ לה, באיסור "כיון שלא בנה, שוב לא יבנה".

וגם כאן, אילו היה נותן לה את הגט למאמרו ולזיקתו היא לא היתה מתייבמת.

אך כיון שנתן את הגט רק למאמרו, הרי